

Ковачик А.Ф.
студентка 2 курсу, напрям підготовки «Музичне мистецтво»,
Мукачівський державний університет
Мовчан К.М.
директор наукової бібліотеки,
Мукачівський державний університет

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ XVIII- XIX СТ.

В статті розглянуто історичний аспект становлення музичної культури XVII-XVIII ст. в навчальних закладах. Висвітлена роль видатних музикантів даного періоду. Приділено увагу впливу української літератури на розвиток музичного мистецтва.

Ключові слова: українські музиканти, братські школи, колегіуми, композитори, музичне мистецтво.

Вивчення історичного досвіду минулих поколінь є важливим внеском для розвитку та реформування мистецької освіти, відродження національно-культурних традицій. Історичний підхід дозволить виявити найцінніші і найпрогресивніші здобутки в музичній галузі, а також стане ґрунтовною базою для подальшого розвитку професійної музичної освіти на сучасному етапі.

Питання історії музикальної освіти XVIII-XIX ст. вивчалися в багатьох дослідженнях вчених. Не зважаючи на численні дослідження, пов'язані з історією української музики XVIII-XIX століття, на жаль, цей період є малодосліджений.

Окремі питання історії української музики, а саме відомості про українських музикантів розглядав Федір Стеценко. У XIX столітті сформувався український музичний романтизм, особливості якого ще майже не вивчені. Його прояви в галицько-українській музиці останнім часом досліджувала Л. Кияновська [1].

Друга половина XVIII - перша половина XIX століття музична культура України розвивалась у досить складних умовах. Основними концертними осередками були поміщицькі маєтки. В Україні у міському побуті різних верств населення розвивалося домашнє музикування. У домашньому музикуванні використовували бандури, скрипки і клавійні інструменти. Популярними на той час інструментами були: клавикорд, клавіцимбали, клавесин, а наприкінці XVIII ст., на зміну клавійних інструментів, приходять фортепіано.

У розвитку музичного мистецтва XVIII-XIX ст. значну роль відігравали освітні осередки – приходські та братські школи, колегіуми. У братських школах підвищеного типу крім читання, лічби, письма та хорового співу, вивчалися "сім вільних мистецтв". На високому рівні вивчали предмети тривіуму: граматику, риторику, діалектику; предмети квадривіуму вивчалися на дещо нижчому рівні, крім музики. Остання виступала одним із основних навчальних предметів. В Києво-Могилянському колегіумі, згодом академія, навчали нотної грамоти й церковного співу. У другій половині XVIII ст. музичну освіту в Києво-Могилянській академії отримали такі талановиті композитори-музиканти як М. Березовський, А. Ведель, який став диригентом академічного хору.

Музики також навчали в сотенних та полкових школах. У 1652 році Богдан Хмельницький видав універсал про організацію при кобзарських цехах шкіл з підготовки кобзарів, лірників і взяв їх під свою опіку. Це були, по суті, перші музичні школи на Україні. Учителями працювали козаки-кобзарі, що за віком чи з інших причин не могли володіти зброєю. Заняття з учнями проводились індивідуально. Лише тоді, коли юнак міг самостійно створити мистецький твір, він діставав право співати людям. Тому кобзарі часто були і поетами, і композиторами. Підготовка їх мала велике значення для козацького війська. Гра піднімала запорожців на бій з ворогом, кобзарі і лірники розносили славу про подвиги козаків по всій Україні [2].

Значну роль у розвитку музичної освіти відіграли школи-колегіуми. У 1700 році було відкрито Чернігівський колегіум. Тут навчали гри на українських музичних інструментах, співу по нотах, оволодінню широким колом теоретичних знань та виконавських вмінь. У 1738 році був заснований Харківський колегіум, який розмістився в приміщенні Покровської церкви, тому цей колегіум відомий під назвою Харківського Покровського училища або Харківської слов'яно-латинської академії. За своєю учбовою програмою та навчальним планом заклад наближався до вищої школи і був створений під впливом Києво-Могилянської академії. Педагогічний склад колегіуму налічував багато відомих музикантів та діячів науки і культури. (Г. Сковорода, А. Ведель, І. Двигубський, М. Концевич, Л. Калиновський та ін.). Випускники цього колегіуму були прекрасними співаками і не раз одержували запрошення до Придворного хору в Петербурзі [3].

Важливу роль у освітній музичній справі цього періоду відігравали також архієрейські школи, які готували церковних півчих.

У XVIII ст. в козацько-гетьманській державі склалися досить сприятливі умови для піднесення освіти, зокрема спеціальної, професійно зорієнтованої – музичної. В цей час була заснована Глухівська школа, яка близько сорока років

утримувала статус центру виховання фахівців у галузі музичного мистецтва. У цьому музичному навчальному закладі сформувалися традиції, що сприяли закладенню фундаментальних основ вітчизняного вокально-хорового виховання. «Стрімкий злет Глухівської школи за недовгий період її існування став можливим завдяки надзвичайно розвинутій культурі України того часу, зокрема завдяки прекрасним традиціям початкової музичної освіти у церковно-приходських школах, вродженій музикальності народу» [4]. Але наприкінці XVIII ст. школа занепадає. Важливими центрами музичної освіти другої половини XVIII ст. є міста: Київ, Харків, Одеса, Полтава, Львів, що мали свої особливі музичні традиції.

Українська музика першої половини XVIII ст. розвивалася в складних умовах, національних утисках та заборонах, а вже в другій половині XVIII початку XIX ст. вона має вагомі здобутки, які стали класикою української музичної культури. В попередні роки в музиці домінуючою була хорова церковна музика, а вже в період з XVIII по XIX ст., набирає обертів світська музика, і розвиваються всі її жанри, наявні на той час у європейській музиці (опера, симфонія, камерно-інструментальна, та камерно-вокальна).

Українська музична культура цього періоду стала на новий професійний рівень, адже у цей час її створювала плеяда професійних митців. Становлення музичної культури пов'язане, насамперед, з іменами С. Гулака-Артемовського, П. Ніщинського, М. Аркаса. Помітний внесок у розвиток української музики означеного періоду зробили М.М. Аркас, П.І. Ніщинський, В.І. Заремба.

Микола Лисенко своєю різнобічною діяльністю та наполегливістю багато зробив для розвитку української культури. Він підсумував усі здобутки тогочасної музичної культури і зумів зародити розвиток нової епохи в музичній культурі.

Композитори О. Лизогуб і Й. Витвицький були зачинателями української фортепіанної музики. Ними створені прекрасні варіації на теми українських народних пісень. В музиці цих композиторів б'є джерело народного життя, але в силу цілого ряду об'єктивних причин, професійні якості їх творчості ще не піднялися на рівень європейської культури. Більшість з композиторів того часу, не маючи відповідної професійної підготовки, залишалися на аматорському рівні, їх музична мова спиралася передовсім на мелодику побутового романсу, інтонації народної пісні, традиції побутової комічної опери. Помітною постаттю в українській музичній культурі XIX ст. був композитор, фольклорист і культурно-громадський діяч П.П. Сокальський, один із організаторів одеського «Товариства аматорів музики» і музичної школи при ньому. У своїх операх на теми з історії українського народу («Майська ніч», «Облога Дубна»), у фортепіанних п'єсах, у цілому ряді романсів П. Сокальський широко

використав багатство мелодій українських народних пісень. Крім того, він відомий як сумлінний збирач і дослідник української, російської та білоруської народної музики. Водночас, в українській музиці пробиваються паростки професійної творчості, виникають такі жанри, як опера. Композиторів також цікавила не тільки народна, але й лірико-психологічна тематика.

Велике значення для розвитку музичного мистецтва цього періоду мала нова українська література, засновником якої став Іван Котляревський. Композитори охоче створювали музику на твори «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник», твори Г. Квітки-Основ'яненка та Є. Гребінки.

Складні умови історичного розвитку на початку ХІХ ст. не давали повною мірою розкритися усім музичним жанрам, музична творчість створена у цей період майже не збереглася. Історичний досвід минулих поколінь є важливим внеском для розвитку мистецької освіти, є її фундаментом для подальшого розвитку професійної музичної освіти на сучасному етапі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кияновська Л. *Стильова еволюція галицької музичної культури ХІХ – ХХ ст.*: монографія / Л. Кияновська – Тернопіль: Астон, 2000. – 339 с.
2. Історія педагогіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://info-library.com/content/493_Diyalnist_kozackih_shkil_v_Ukraini_sichovi_polkov_i_myzichni_ta_in.html (дата звернення 23.11.18).
3. Грищенко Ю.В. Роль колегіумів у розвитку вокально-хорової освіти в Україні / Ю.В. Грищенко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова (до 175 річчя Нац. пед. ун-ту імені М.П. Драгоманова). Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. – К., 2009. – С.203-206.
4. Кияновська Л. Максим Созонтович Березовський (1745–1777) / Л. Кияновська // Українська музична література від найдавніших часів до початку ХХ століття. – Тернопіль : Астон, 2000. – Ч. 1. – С. 126–143.

The article deals with the historical aspect of the formation of musical culture in the XVII-XVIII centuries in educational institutions. The role of prominent musicians and the given period is highlighted. The attention is paid to the role of Ukrainian literature for the development of musical art.

Key words: Ukrainian musicians, fraternity schools, collegiums, composers, musical art.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>